

УДК 821.161.3-311.6

Мастацкая актуалізацыя асноў духоўнасці: кніга перастварэнняў “Францыск Скарына. Маем найбольшае самі” Алеся Разанава

Русілка В.І.*

*Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”, Віцебск
Уткевіч В.І.**

**Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт”, Віцебск

У артыкуле аналізуецца прадстаўленая ў кнізе А. Разанава “Маем найбольшае самі” біблейскія тэксты, пераствораныя на аснове скарынаўскай Бібліі, паказана значэнне гэтых духоўных каштоўнасцей для сённяшняга грамадства.

Мэта дадзенай работы – выяўленне мастацкай спецыфікі перастварэнняў тэкстаў Бібліі Францыска Скарыны сучасным беларускім паэтам А. Разанавым, заканамернасцей актуалізацыі духоўнай спадчыны.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання з’яўляецца кніга А. Разанава “Маем найбольшае самі”, інтэрв’ю паэта і літаратуразнаўчыя артыкулы па тэме. Пры гэтым выкарыстаны дэскрыптыўны, канкрэт-на-гістарычны і аналітычны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. Вызначана, што кніга перастварэнняў А. Разанава не з’яўляецца перакладам у тым агульнапрынятым сэнсе, у якім выкарыстоўваецца дадзены тэрмін. Гэта творчая, мастацкая інтэрпрэтацыя спадчыны першадрукара. Арыгінальнасць разанаўскага падыходу імаюць у чым дэтэрмінавана тым, што праявілі тэкст Ф. Скарыны выкладзены ў спецыфічнай паэтычнай форме свабоднага верша. Паэт зрабіў невялікае пераструктураванне паслядоўнасці скарынаўскіх прадмоў і стварыў кнігу, якая ўключае ў сябе 18 раздзелаў з арыгінальнымі метафарычнымі назвамі, што ўтрымліваюць адмысловую сэнсавую квінтэсэнцыю біблейскіх тэкстаў. Па сутнасці, у іх у сціслай форме выкладзена тое паўчэнне, якое змяшчаецца ў адпаведнай кнізе Старога Завету. Перастварачы прадмовы Скарыны, А. Разанаў выяўляе, падкрэслівае актуальныя для XXI стагоддзя праблемы. Сучасны паэт ніяк і нідзе ў кнізе не інтэрпрэтуе з багааслоўскай кропкі гледжання тое, што напісана першадрукаром. Ён падае тэксты Ф. Скарыны на даступнай для сучаснага чытача мове, пры гэтым робіць іх эстэтычна прывабнымі.

Заключэнне. Актуалізацыя духоўнай спадчыны Бібліі Ф. Скарыны ў кантэксце сённяшняга духоўнага жыцця народа – несумненна творчая ўдача А. Разанава. Кніга “Маем найбольшае самі” можа быць карыснай не толькі для аматараў паэзіі і літаратуры, яна – своеасаблівы кароткі даведнік па Бібліі, тут можна знайсці фактычныя звесткі аб кнігах Святога Пісання, да таго ж даецца яшчэ і гістарычны кантэкст падзей. Разанаўскія перастварэнні скарынаўскіх кніг выразна выявілі і творчую індывідуальнасць сучаснага паэта, непаўторнасць яго паэтычнага стылю. А. Разанаў надаў асаблівую эстэтычную пераканальнасць скарынаўскім тэкстам, аздабляючы іх яркімі арыгінальнымі метафарамі, выразным рытмічным кодам, глыбокімі афарыстычнымі назвамі. Сучасны паэт наблізіў скарынаўскія тэксты Бібліі да чытача, паглыбіў духоўную аснову грамадства.

Ключавыя словы: духоўная аснова, актуалізацыя спадчыны, мастацкая спецыфіка, свабодны верш, перастварэнні.

(Ученые записки. – 2017. – Том 24. – С. 113–118)

Artistic Actualization of Spiritual Bases: Book of Recreations “Francysk Skorina. We Have the Most” by Ales Razanau

Rusilka V.I.*

*Educational Establishment “Vitebsk State P.M. Masherov University”, Vitebsk
Utkevich V.I.**

**Educational Establishment “Vitebsk State Technological University”, Vitrbsk

Biblical texts recreated on the basis of Skorina’s Bible, which are presented in A. Razanau’s book “We Have the Most”, are analyzed in the article. Significance of these spiritual values for the contemporary society is shown.

Адрас для карэспандэнцыі: e-mail: rusilka@tut.by – В.І. Русілка

The purpose of the article is identification of the artistic specificity of the recreated texts of F. Skorina's Bible by a contemporary Belarusian poet A. Razanau, of regularities of spiritual heritage actualization.

Material and methods. The research material is A. Razanau's book "We Have the Most", the poet's interviews and literature critic articles on the topic. The descriptive, the definite and historical and the analytical methods are used.

Findings and their discussion. The book of recreations by A. Razanau is not considered to be a translation in the general sense of the term. It is a creative artistic interpretation of the First Printer's heritage. The originality of Razanau's approach is to a great extent determined by the fact that the prose by F. Skorina is presented in a specific poetic form of free verse. The poet made a small restructuring of the sequence of Skorina's introductions and made up a book which includes 18 chapters with original metaphoric names which contain complicated sense quintessence of Biblical texts. Actually, they contain in a brief form the teaching which is given in the corresponding Book of the Old Testament. By restructuring Skorina's introductions Razanau presents and stresses topical for the XXI century issues. The contemporary poet in no way and nowhere in the book interprets from the divinity point of view what is written by the First Printer. He presents F. Skorina's texts in a clear for the contemporary reader language and, at the same time, makes them aesthetically attractive.

Conclusion. Actualization of the spiritual heritage of F. Skorina's Bible in the context of today's spiritual life of people is an undoubted creative A. Razanau's success. The book "We Have the Most" can be used not only by poetry and literature fans, it is a kind of the Bible guidebook, one can find here factual information about the Scripture Books; apart from it, historical context of events is given. Razanau's recreations of Skorina's books also revealed the creative individuality of the contemporary poet, uniqueness of his poetic style. Razanau attached special aesthetic confidence to Skorina's texts, he provided them with bright original metaphors, pronounced rhythmic code, deep aphoristic names. The contemporary poet brought Skorina's Bible texts near to the reader, deepened the social spiritual base.

Key words: spiritual base, actualization of the heritage, art specificity, free verse, recreations.

(Scientific notes. – 2017. – Vol. 24. – P. 113–118)

У сувязі з сёлетнім святкаваннем 500-годдзя беларускага кнігадрукавання заканамерным з'яўляецца імкненне ўсебакова асэнсаваць і актуалізаваць спадчыну Францыска Скарыны – творцы рэнесанснага тыпу, які аднолькава годна выявіў сябе ў разнастайных сферах духоўнага жыцця народа як першадрукар, вучоны, перакладчык, пісьменнік, філосаф-гуманіст, тэолаг. Невыпадкова да гэтай знакавай для беларускага народа асобы, плыбока асэнсаванай у розных галінах навукі і ўвасобленай у шматлікіх творах літаратуры і мастацтва, звярнуўся выдатны сучасны паэт і перакладчык, творца еўрапейскага маштабу Алесь Разанаў, які і сам з'яўляецца знакавай фігурай для сучаснай беларускай літаратуры. Кніга перастварэнняў А. Разанава "Маем найбольшае самі" стала значнай і адметнай з'явай сённяшняга літаратурнага працэсу, а яе ідэйна-тэматычная і мастацкая спецыфіка патрабуе ўсебаковага аналізу.

Мэта дадзенай работы – выяўленне мастацкай спецыфікі перастварэнняў А. Разанавым тэкстаў Бібліі Францыска Скарыны, заканамернасцей актуалізацыі духоўнай спадчыны.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання з'яўляюцца кніга А. Разанава "Маем найбольшае самі", інтэрв'ю паэта і літаратурна-знаўчыя артыкулы па тэме. Пры гэтым выкарыстаны дэскрыптыўны, канкрэтна-гістарычны і аналітычны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. Неабходна адзначыць, што на сённяшні дзень існуюць розныя пераклады твораў Скарыны на сучасную літаратурную беларускую мову. Аднак кніга Алеся Разанава "Маем найбольшае самі" займае асаблівае месца ў гэтым шэрагу. Яна, па сутнасці,

не з'яўляецца перакладам у тым агульнапрынятым сэнсе, у якім выкарыстоўваецца дадзены тэрмін. Хутчэй мы маем справу з творчай інтэрпрэтацыяй спадчыны першадрукара. Арыгінальнасць разанаўскага падыходу шмат у чым дэтэрмінавана тым, што праявілі тэкст Ф. Скарыны выкладзены ў спецыфічнай паэтычнай форме свабоднага верша. На наш погляд, дадзены мастацкі прыём дазваляе здзейсніць храналагічны скачок, наблізіўшы творы і постаць Скарыны да сучаснага чытача. Паэт зрабіў невялікае пераструктураванне паслядоўнасці скарынаўскіх прадмоў для таго, каб яны сталі больш зразумелымі сённяшняму пакаленню, адпавядалі яго духоўным патрэбам. Зыходзячы з гэтага, А. Разанаў на аснове 26-ці прадмоў Ф. Скарыны да кнігі Старога Запавету і да ўсяго Святога Пісання ў цэлым стварае сваю кнігу перастварэнняў, якая ўключае ў сябе 18 раздзелаў з арыгінальнымі метафарычнымі назвамі. Неабходна адзначыць, што гэтыя назвы ўтрымліваюць адмысловую сэнсавую квінтэсэнцыю біблейскіх тэкстаў. Па сутнасці, у іх у сціслай форме выкладзена тое павучанне, якое змяшчаецца ў адпаведнай кнізе Старога Запавету.

А. Разанаў не акцэнтуюе сваё аўтарства кнігі, адводзіць сабе толькі ролю перакладчыка, трансфарматара аўтэнтчных твораў беларускага першадрукара. Разважаючы над вызначэннем жанру сваіх перакладаў, сам паэт растлумачыў: "Пераклад бывае даслоўны, эквіварны, «па матывах», перайманне. Тут жа адмыслова выпадае, калі нішто з названага (і не названага) ніяк не пасавала, акрамя таго, чым аказалася – перастварэннем" [1]. Менавіта такое аўтарскае вызначэнне жанравай формы і тэарэтычна і паэтычна апраўдана. Тэарэтычна таму, што створанае Скарынам заха-

вана беражліва і амаль недатыкальна. А паэтычна таму, што Алесь Разанаў дазволіў сабе сумоўе, дыялог там і тады, дзе і калі ён адчуваў роднаснае, блізкае. Пры знаёмстве з прадмовамі “...адразу ж пачулася інтанацыя, танальнасць, жывое гучанне слова. Усё гэта мела водгук, і я адгукнуўся на гэта чытанне. Адгукнуўся таму, што нібыта з-пад нейкіх стандартаў, напластаванняў, «асфальтаў» прабіваецца жывая расліна, жывая травіна, жывая кветка, як з-пад лёду нейкая крыніца – паэтычны пачатак” [1, с. 6]. Далейшае было толькі справай знаходжання адэкватнай формы: стылю, сінтаксісу, лексем, рытмічнай і граматычнай структуры слоў і г.д. У перастварэннях А. Разанаў выяўляе сябе як адмысловы паэт-меладыст, тонка адчувае і перадае рытмічную структуру малітвы ці псалмоў і адначасова робіць іх блізкімі чытачу. Даследчык Іван Штэйнер наступным чынам вызначыў каштоўнасць зробленага паэтам: “Алесь Разанаў практычна сцвердзіў канцэпцыю паэтычнага пачатку прадмоў Ф. Скарыны на сэнсавым, лексічным, сінтаксічным, стылявым узроўнях, ні на хвіліну не выпускаючы вялікі эстэтычны пачатак заветаў першадрукара: ён здолеў не толькі спасцігнуць апошняе, але і данесці яго праз стагоддзі да нашага сучасніка” [2, с. 33].

З боку дарэчнасці знойдзенай формы перастварэнні Алесем Разанавым прадмоў Ф. Скарыны бездакорныя. “Следам за Скарынам і Алесем Разанавым мы прачытваем, паўтараем, асэнсоўваем, разважаем” [3], – адзначыў у першым жа водгуку на кнігу “Маём найбольшае самі” Кастусь Ладуцька. Пры ўсёй прыгажосці і паэтычнасці формы перастварэнняў, яна далёка не вычэрпвае задумы і мэты беларускага паэта. Яна стваралася адпаведна з гегелеўскім законам адзінства формы і зместу ў мастацтве – дзеля нечага большага. У чым жа тут ключ, метада, падыход? Скарына, як і іншыя творцы папярэдніх эпох, адгаварылі ў свой час, засталіся ў яго кантэксте, хаця слова іхняе тады гучала надзённа, моцна, актуальна. Прынамсі, у сучаснасць, праз напластаванні стагоддзяў, слова тых ранейшых творцаў слаба прабіваецца, застаецца толькі набыткам для мовазнаўцаў, літаратуразнаўцаў, чыя прафесія – расшыфроўваць старыя пісьмёны. “Мая задача і ўся сутнасць гэтай справы была ў тым, каб яны загаварылі, як тады – уголас, моцна, па-сучаснаму... Каб усё сказанае выйшла на першы план, у людзі... бо перастварэнне – гэта размова таго, што гаворыцца і казалася, з тым, што ёсць і што можа выявіцца” [1, с. 6]. Такім чынам, галоўны прынцып сумоўя, дыялогу сучаснага беларускага паэта-філосафа з філосафам-першадрукаром Францыскам Скарынам праз адцягласць часу ў 500 год знойдзены. Пераствараючы прадмовы Скарыны, А. Разанаў выяўляе, падкрэслівае актуальныя для XXI стагоддзя праблемы: “Скажам, дзесьці прысутнічае

зерне ісціны, але Скарынам яно не выяўленае. Таму яго патрабавалася разгарнуць, нават растлумачыць, то бок увесці ў нейкія жывыя кантакты” [1, с. 6].

Прынцып выяўлення, падкрэслівання галоўнага выдатна працуе на ўсіх узроўнях кнігі. Больш і перш за ўсё на філасофска-рэлігійным. З гэтай мэтай А. Разанаў усе 18 перастварэнняў аздабляе афарыстычнымі назвамі, у якіх, на яго думку, – сучасная квінтэсэнцыя прадмовы, яе сугучнасць з мысленнем беларуса XXI стагоддзя. Кампазіцыйная структура кнігі Разанава, як бачна, абумоўлена з храналогіяй выдання Скарынам кнігі Старога Завета. Ідучы ўслед за сваім аўтарам, Разанаў не парушыў яго паслядоўнасці, таму што зразумеў, раскрыў для сябе намер Скарыны, яго галоўную ідэю. Гэта родніць дзве асобы: Разанаў, як і Скарына, найменш за ўсё заангажаваны акадэмічным прадстаўленнем структуры Святога Пісання ў яго гістарычнай перспектыве. Скарына працуе на чытача, адчувае, што для яго самае патрэбнае. Першая прадмова Скарыны была да Псалтыра, першае перастварэнне Разанава – “Псалом – песнаспеў анельскі”. Адметна, што беларускае кнігадрукаванне пачалося з вельмі папулярнага і запатрабаванага ў народзе выдання – Псалтыра цара Давіда, адной з самых паэтычных і эмацыянальных кніг Бібліі. Скарына наблізіў Біблію да свайго сучасніка, а Разанаў – да свайго. Аздабляючы пераказ прадмовы Скарыны да Псалтыра сваёй назвай “Псалом – песнаспеў анельскі”, Разанаў, услед за Скарынам, з першых радкоў пачынае размову з чытачом на яго мове аб вечным: аб падзеннях і ўзлётах чалавека, аб пакаянні і Божай дапамозе, “як дасягнуць чалавечага жыцця, над якім не мае ўлады ні тлен, ні смерць” [4, с. 8]. Нездарма пазней, не ў Празе, а ўжо ў Вільні, Скарына ў другі раз выдаў менавіта Псалтыр.

Падобным чынам Разанаў падыходзіць і да наступных прадмоў. Ён выяўляе асноўную думку-ідэю выдання Скарыны, акумуляе існае, вечнае, даносіць да нашчадкаў жывы голас далёкага продка.

“Як золата пералітоўваецца агнём” – так называе Разанаў перастварэнне прадмовы да Кнігі Іова. Іоў – чалавек, які цяплява перанёс усе жыццёвыя выпрабаванні і не згубіў веры ў магучую сілу і справядлівасць Творцы. Гэта тэзіс аб неабходнасці прыняць волю Божую ў сваім лёсе. Выключную вытрымку, нягледзячы на ўсе няшчасці, праяўляе Иоў. Сучаснаму чалавеку нават цяжка такое ўявіць: арабы-качэўнікі забралі ўсю яго хатнюю жывёлу, маланкай пабіла авечак і пастухоў, халдзеі захапілі ўсіх вярблюдаў і пасеклі мячамі паганяных, вецер разбурыў дом і пахаваў пад развалінамі сямёра сыноў і трох дачок. Ідэя і павучэнне гэтай гісторыі для людзей

усіх часоў – “як золата пералітоўваецца агнём”, так духоўная моц чалавека гартуецца пакутамі. Ад пакут Іова да пакут Хрыста на крыжы. “Сам Збаўца нам абвясціў: «Райлівыя тыя, што плачуць, бо ўсцешаны будуць»” [4, с. 21]. Дарэчы, няпросты і трагічны лёс беларускага першадрукара і яго выданняў патрабаваў ад Скарыны не меншай “пералітоўкі агнём”. Галоўнае крэда Ф. Скарыны, якое і выяўлена, і даказана, і выказана яго словам, мовай – гэта жывое адчуванне Бога. Яно больш моцнае, чым у сучасных творцаў, таму што па гістарычных прычынах у нашага народа перарывалася сувязь з нябёсамі, боскім. А калі вера адраділася, уцаркаўленне на побытавым узроўні вельмі далёка адышло ад прызнання дагматаў веравызнання на светапоглядным узроўні. Гісторыкі, міфалагі, філолагі ў падыходзе да Бібліі даволі часта ўспрымаюць Святое Пісанне як помнік рэлігійнай культуры, не больш. Са старонак кнігі “Маё найбольшае самі” даходзіць да нас праз часавую дыстанцыю ў пяць стагоддзяў жывы голас духоўнага пісьменніка і патрыёта.

Найбольш папулярнымі, хрэстаматычнымі сталі словы Скарыны якраз аб патрыятызме: “Як звяры, што блукаюць у пушчы, ад нараджэння ведаюць сховы свае...”. Разанаў вяртае гэтай формуле канкрэтны біблейскі кантэкст, у якім яна набывае нават не толькі больш глыбокі, а ў нечым і адрозны сэнс. У прадмове да Кнігі Юдзіф (Юдзіт) падаецца шырокая гістарычная палітра падзення і адраджэння з попелу дзяржаў і народаў. Ацэньваюцца гэтыя падзеі з пункту гледжання хрысціянства: развіццё і пагібель дзяржаў падаецца як пакаранне за адступленне ад Бога і веры, і як дараванне міласці за вернасць волі Боскай. Напрыклад, Навухаданосар Камбіз:

Ён захацеў быць
не толькі царом,
а і Богам,
як пішацца пра яго
ў гэтай кнізе [4, с. 113].

За гардыню, як адзін з найцяжэйшых грахоў, і быў пакараны. У Кнізе Юдзіф распавядаецца, як прыгожая ўдава абараніла свой родны горад Вецілюю ад асірыйскіх захопнікаў, хітрасцю заманіўшы ў пастку іхняга ваяводу Алаферна і адсекшы яму галаву. Бог быў на баку Юдзіф:

каб
мы, як лютэрка, мелі
перад вачыма прыклад
гэтай найслаўнейшай жанчыны,
і ў добрых справах
ды ў любасці да айчыны
ўпадабляліся ёй,
і ніякай працы
і скарбаў ніякіх не шкадавалі
для паспалітай карысці
і для айчыны сваёй [4, с. 116].

А вось далей якраз ідуць знакамітыя радкі: “Як звяры, што блукаюць у пушчы...”. Павучэнне, якое дае нам тут Скарына, такое: чалавек павінен памятаць не толькі аб тым, хто і адкуль ён, але для сапраўднага патрыёта патрэбны яшчэ і самаахвярнасць, гераізм, дзейнасць, учынак, якія будуць вырашаць лёс айчыны, абумоўліваючы яе падзенне ці ўзлёт. А тады і Божая дапамога не міне. Яшчэ ў старажытнасці, у дахрысціянскія часы, у гамераўскім эпосе мы сустракаем сведчанне непарушнасці гэтага закону: “Багіня, ухвалі Ахілеса, Пелеева сына”. Вяргілій таксама сцвярджае свяшчэннасць абарончай вайны. Тут народ і Бог робяцца сутворцамі далейшага лёсу, шляху развіцця краіны.

Разанаў падкрэслівае своеасаблівы спосаб, якім Скарына актуалізаваў Біблію менавіта для беларусаў у сваіх прадмовах. У аповедзе пра гістарычных асоб, што дзейнічаюць на старонках Старога Завету, першадрукар падае звесткі аб іх з пункту гледжання сямейна-роднасных адносін: хто чый сын, дзядзька, унук. Для беларусаў заўсёды быў важны гэты феномен “тутэйшасці”, было важна ведаць аб чалавеку: чый ён, хто сваякі, або прышлы ў гэтых мясцінах. Знаходзім у прадмовах Скарыны: Рут – прабаба Давіда, Ісус – сын Навіна, Камбіз – сын Кіра, якому далі знакамітае імя Навухаданосар, і г.д. Скарына паглыбляе ўвагу чытача ў радаводы далёкіх краін і часоў, але ад гэтага героі пісання робяцца блізкамі і зразумелымі.

Скарына, а ўслед за ім і Разанаў, падкрэсліваюць сацыяльны, надзённы, павучальны характар кнігі Бібліі. На іх трэба выходзіць моладзь, да іх звяртацца за адказамі на ўсе пытанні:

Кніга Ісуса Навіна,
сына Сірахава,
нас навучае
звычайным добрым
і ўчынкам годным,
больш чым якія другія кнігі, –
таму належыць
усякаму чалавеку
яе чытаць [4, с. 52].

Відавочна, што пры чытанні скарынаўскіх прадмоў А. Разанава не мог не ўразіць і не прывабіць выключна высокі філалагічны ўзровень аўтара. Скарына пастаянна звяртаецца да моўных паралеляў з розных перакладаў Бібліі: і з грэчаскага, і з лацінскага, і ўзгадвае перакладчыкаў (у прыватнасці, Гераніма, знакамітага стваральніка “Вульгаты”). Паўсюль спасылаецца на часткі тэксту па-габрэйску, каб адчуць музыку першаснага слова Святога Пісання, каб даць уяўленне пра тое, што чуў і чытаў Сам Хрыстос:

належыць
таксама ведаць,
што кніга Юдзіт,

як Данііла-прарока кніга і кнігі Эдзры, першпачаткова была напісана на халдзейскай мове, але габрайскім пісьмом [4, с. 117].

Перастварэнне прадмовы да Кнігі прамудрага цара Саламона называецца “Прарочыў цар Саламон”. Імя гэтага цара асацыіруецца з мудрасцю. Ён сам лічыцца аўтарам трох біблейскіх кніг – “Эклезіяст”, “Песня песняў” і “Кніга прыпавесцяў Саламонавых” – якія, напэўна, з’яўляюцца найбольш вядомымі са ўсяго Старога Запавету наогул і адрозніваюцца высокім мастацкім узроўнем. Узнікае заканамернае пытанне: якое значэнне для сучаснага беларускага чытача маюць прыпавесці Саламонавы? Справа ў тым, што мы жывём ва ўмовах, калі са сродкаў масавай інфармацыі на чалавека проста абрушваюцца парады, як лепш уладкавацца ў жыцці, як зрабіцца паспяховым, як заваёўваць сяброў, дамагацца славы. Ствараецца ўражанне, што сучасны чалавек мяркуюе жыццё вечна і будаваць царства вечнага камфорту на зямлі. Саламонавы прыпавесці з’яўляюцца для такіх людзей тым самым выцвэражальным духам, які дазволіць паглядзець на свет па-іншаму, убачыць усю марнасць намаганняў жыццё толькі матэрыяльным:

Піша ў Эклезіясце
цар Саламон пра марнасць
Клопатаў чалавечых,
Пра безразважлівасць,
пра нядбалства,
якія падточваюць моц
і набыткі губяць,
а гэтаксама пра нетрываласць
таго, што ёсць [4, с. 31].

Звернем увагу на адпаведнасць парад цара Саламона Евангеллю, новазапаветным заповедзям: “Не збірайце сабе скарбаў на зямлі, дзе моль і ржа знішчаюць і дзе злодзеі падкопваюцца і крадуць. Збірайце сабе скарбы ў небе, дзе ні моль, ні ржа не знішчаюць і дзе злодзеі не падкопваюцца і не крадуць. Бо дзе скарб твой, там будзе і сэрца тваё” (Мц. 6:19–21).

Завяршае сваю кнігу А. Разанаў перастварэннем прадмовы да Кнігі Эстэр – “Дзеля добра паспалітага”. Кніга Эстэр (Эсфір) – адна з самых загадкавых у Бібліі: дакладна невядома, гістарычны гэта аповед або легендарны, па-рознаму трактуецца і сам вобраз галоўнай гераіні. Была яна палымянай патрыёткай ці ціхай і нясмелай жанчынай, якая пад уплывам старэйшынаў вырашыла заступіцца перад царом за свой народ. Па сённяшні дзень вядуцца спрэчкі аб тым, што гэта быў за персідскі цар: Артаксеркс ці Ксеркс. А. Разанаў змяшчае прадмову Скарыны да Кнігі Эсфір у канцы сваёй кнігі, яна павінна стаць

кропкай і своеасаблівым вынікам. У прадмове Скарыны да Кнігі Эсфір ёсць наступныя выдатныя словы, якія нездарма Разанаў падае як галоўную, актуальную для сучаснасці ідэю прадмоў Скарыны і завет нашчадкам:

бо не толькі
самі дзеля сябе
на свет нараджаемся,
але – болей:
дзеля служэння Богага
і добра
паспалітага [4, с. 222].

Правобраз такога служэння Богу і народу і падала ў свой час Эсфір.

Адзначым, што Разанаў ніяк і нідзе ў кнізе не інтэрпрэтуе з багаслоўскай пазіцыі тое, што напісана нашым першадрукаром. Ён проста падае тэксты Ф. Скарыны на даступнай для сучаснага чытача мове, пры гэтым робіць іх эстэтычна прыватнымі.

Менавіта ў гэтым і заключаецца, на наш погляд, галоўнае значэнне працы Разанава з хрысціянскага пункту гледжання. Справа ў тым, што ў перыяд станаўлення беларускай літаратуры (канец XIX – пачатак XX стагоддзя) хрысціянскія матывы ў ёй раскрываліся досыць слаба. Раствараліся гэты феномен можна па-рознаму. Так, напрыклад, можна ўказаць на тое, што першыя беларускія пісьменнікі імкнуліся ў асноўным да дасягнення культурна-палітычных мэт: да адраджэння мовы, нацыянальнай самасвядомасці і пабудовы незалежнай беларускай дзяржавы. Адпаведна, рэлігійныя матывы ў іх творчасці насілі калі і не другасны, то і не галоўны характар, і творчасць Скарыны была па-за іх увагай.

Пасля падзей 1917 года, ужо пры савецкай ўладзе навукоўцы зацікавіліся творчай спадчынай Скарыны. Аднак гэтая ўвага характарызаваўся аднабаковасцю. Вельмі шмат пісалася пра тое, што Скарына быў першадрукаром, але практычна нічога не гаварылася аб тым, што ён не толькі пераклаў на сучасную яму старабеларускую мову розныя біблейскія тэксты, але і, як ужо адзначалася, напісаў шэраг прадмоў да кніг Старога Запавету і да ўсяго Святога Пісання ў цэлым. Увогуле, такое хутчэй атэістычнае стаўленне было характэрным не толькі ў адносінах да творчасці Скарыны, але і да іншых выбітных беларускіх гістарычных дзеячаў і мысліцеляў. Так, напрыклад, пра святую прападобную Еўфрасіню, ігуменню Полацкую, пісалі як пра вялікую асветніцу, але не як пра святую, якая прысвяціла сваё жыццё ў першую чаргу служэнню Богу і распаўсюджванню праваслаўнай веры на беларускіх землях. Такім чынам, кнігу А. Разанава можна лічыць паспяховым запаўненнем адной з лакунаў, якія тычацца аналізу хрысціянскага аспекту творчасці выдатных беларускіх мысліцеляў.

Заклучэнне. Стварэнне цэласнага вобраза Францыска Скарыны і яго актуалізацыя ў кантэксте сённяшняга духоўнага жыцця народа – несумненная творчая ўдача А. Разанава. Са старо-нак кнігі Разанава прадстае постаць Скарыны зусім па-іншаму, чым гэта адбываецца, скажам, у біяграфічных раманах, прысвечаных асветніку, больш дакладна і глыбока, бо чалавек раскрываецца праз слова, праз мову, праз светапогляд, праз творы. Вялікая заслуга паэта ў тым, што намінальная гістарычная постаць Скарыны набыла воблік жывога чалавека, блізкага сённяшняму чытачу сваёй крэатыўнасцю і захопленасцю. Беларуса, што праз сваю руплівасць выявіў сябе сапраўдным патрыётам, сынам полацкай зямлі, якую з гонарам узгадвае ў подпісе пад кожным сваім выданнем. Услед за скарынаўскімі прадмовамі кніга А. Разанава скіравана на сучасную нацыянальную сітуацыю, каб крануць нас сілай духу асветніка, яшчэ раз падкрэсліць, дзе дабро і зло, дзе шукаць ісціну, – “Маем найбольшае самі”, усвядоміць хваробы свайго часу, узнесціся духам ад “хлеба і відовішчаў” да неба. Філасофская каштоўнасць кнігі ў тым, што яна вяртае веру з побытавага плана ў светапоглядны: знішчае паслятэстычныя сумненні пра створаны Богам свет, бессмяротнасць душы, прышэсце Хрыста, дае праз стагоддзі пераемнасць маральнаму боскаму і чалавечаму закону.

Зробленая А. Разанавым вялікая духоўная, культуралагічная і паэтычная праца, яго зыходныя метадалагічныя перадумовы, на наш погляд, маюць вялікія перспектывы і патрэбу ў далейшым развіцці. Адзначым, што кніга “Маем найбольшае самі” можа быць карыснай не толькі для аматараў паэзіі і літаратуры. Справа ў тым, што яна – своеасаблівы кароткі даведнік па Бібліі, тут можна знайсці фактычныя звесткі аб тым,

якія кнігі ўваходзяць у Святое Пісанне, што, кім, колькі і навошта пісалася, да таго ж даецца яшчэ і гістарычны кантэкст падзей. Несумненна, гэта ёсць і ў скарынаўскіх прадмовах, але наўрад ці нехта, акрамя літаратуразнаўцаў, зараз звяртаецца да іх вывучэння.

Разанаўскія перастварэнні скарынаўскіх кніг выразна выявілі і творчую індывідуальнасць сучаснага паэта, непаўторнасць яго паэтычнага стылю. А. Разанаў надаў асаблівую эстэтычную пераканальнасць скарынаўскім тэкстам, аздабляючы іх яркімі арыгінальнымі метафарамі, выразным рытмічным кодам, глыбокімі афарыстычнымі назвамі. Сучасны паэт, аўтар шматлікіх паэтычных кніг вершакажаў, версэтаў, верлібраў, перакладаў, прызнаны наватар і эксперыментатар у галіне зместу і формы мастацкага твора, А. Разанаў наблізіў скарынаўскія тэксты Бібліі да сённяшняга чытача, актуалізаваў духоўную аснову нацыі.

Літаратура

1. Трафілаў, С. “Маем найбольшае самі...”. Алесь Разанаў: перастварыць Скарыну, каб прабіцца да сучасніка / С. Трафілаў // Культура. – 2017. – 18–24 лют. – С. 6.
2. Штэйнер, І. Не сёння напісанае чытаю сёння: кніга перастварэнняў “Францыск Скарына. Маем найбольшае самі” Алеся Разанава / І. Штэйнер // Роднае слова. – 2017. – № 5(353). – С. 30–33.
3. Ладуцька, К. “Як золата пералітоўваецца агнём” / К. Ладуцька // Літаратура і мастацтва. – 2017. – 3 лют. – С. 4.
4. Разанаў, А. Францыск Скарына. Маем найбольшае самі: Кніга перастварэнняў / А. Разанаў. – Мінск: Маст. літ., 2017. – 223 с.

Паступіў у рэдакцыю 20.09.2017 г.